

Taivassyntyiset

Antti Leinonen - Eero Murtomäki - Heikki
Willamo

2004

Vuosina 1996 - 1998 liikkui metsästysmaillani yksinäinen uroskarhu painellen huomiota herättäviä jälkiä syys- ja kevätlumiin ja korvenperien mutakoihin, hajottaen ohimennen muurahaiskekoja ja maapuita. Päättyönään se kaatoi ainakin kolme hirveä, yhden mantereen rantametsään, kaksi läheisille saarille.

Viimeksi löytämäni, komean hankosarvisen sonnin, karhu tappoi syksyllä 1997 syöden vain sisälmykset. Hirvenhaaska sijaitsi niin sankassa kuusikossa, että olisi voinut jäädä minulta huomaamatta elleivät korpit olisi ilmaisseet paikkaa. Ennen vetäytymistään talvilepoon karhu peitti raadon sammalilla. Keväällä metsän isäntä heräsi valmiiseen ruokapöytään, jonka lähetyvillä viipyi kunnes kaikki liha oli syöty.

Karhun lähdettyä kävivät ketut ja supikoirat kaluamassa lihanjäänteitä. Kesän kuluessa muurahaiset, turkkilot ja raatokärpästen toukat tekivät tehokasta puhdistustyötä ja seuraavan talven lumien alla katosivat viimeiset nahanriekaleet myyrien ja päästäisten toimesta.

Kun keväällä vuonna 2000 kävin paikalla, oli hirvestä jäljellä vain "luonnollinen installaatio", paljas sarvekas kallo ja kymmeniä vaalenneita irtoluita maata peittävällä karvamatolla. Ostin ne metsältä rahalla mahdollista omaa teostani varten, lastasin kahteen säkkiin ja rinkaankin ja kuljetin asunnolleni. Tuhlasin monta aurinkoista alkukesän päivää luiden kaapimiseen kuivuneista kalvoista ja lihanjäänteistä antaen ajatusten vaellella vapaasti.

Eri kokoisia ja muotoisia luita käsitellessäni koin tekeväni vanhaa työtä - tajusin kuinka hyviä, tarkoituksenmukaisia käyttöesineitä hirvenluista oli aikanaan voitu valmistaa: tuuria, poria, lapioita, kaapimia, keihään- ja nuolenkärkiä, harppuunoita, launeja, neuloja - jopa luistimia, jollaisiksi soveltuivat etujalkojen konttiluut joko sellaisinaan tai halkaistuina (niiden ydin syötiin). Ne sidottiin jalkineisiin ja niillä viiletettiin sileällä jäällä pökkien purevakärkisellä keihäällä tai sauvalla vauhtia jalkojen välistä. Ehkäpä sana luistaa juontuu luusta ja luistin oli siis alunperin liukumisvälineenä käytetty sääriluu.

Miettiessäni hirven ja karhun merkitystä muinaisen ihmisen mielenmaisemassa pälkähti päähäni ajatus tehdä aiheesta valokuvanäyttely. Se voisi rakentua hirvi- ja karhukuvistani ja karhun tappaman hirven luista koostuvasta installaatiosta. Koska sekä hirven että karhun myyttinen syntyperä oli taivaallinen, komea nimikin työlle oivaltui itsestään: Taivassyntyiset.

Suistamolta tallennetut suurimman riistaeläimen pysäyttämiseksi luetut loitsusäkeet kertovat:

*Missä on hirvi synnytetty?
Tuolla on hirvi synnytetty
nevan tuulisen selällä
tiheillä tuomikoilla
paksuilla pajupehuilla
otavaisen olkapäillä
taivaan tähtien seassa.
Tiedän suuri synnyntösi
maan katala kasvantosi.*

Olli Timoselta Kiteeltä saatu lehmien suojausloitsu muistuttaa aluksi karhun synnystä:

*Kussa on ohto tuuditeltu
mesikämmen käännytetty?
Luona kuun, tykönä päivän
otavaisen olkapäillä
kultaisessa kätkyessä
sieltä on maahan laskettuna
kultaisissa ketjusissa
vitjoissa hopeaisissa
tuonne synkkähän salohon
mustan maan sisähän
mesimättäiden nenähän.*

Kansanruno kuvailee myös toisenlaisen hirven synnyn:

*Hiisi hirveä sukesi
pään mäkäsi mättähästä
sääret soiden säippähistä
selän hongasta hotaisi
ketun kuusen koskuesta
korvat lammen lumpehista
silmit kuukunan kivistä
karvat karvakorttehista
muun lihan lahosta puusta
sai hirven valmihiksi
mene, juokse hiien hirvi!*

Loitsussa herättää kummastusta tärkeimmän riistaeläimen arvoa vähättelevä sävy. Teelmä lieneekin pilailumielessä laadittu - tai tarkoituksella turmeltu, kuten h i i s i , pyhitetty metsikkö, kalmisto, uhrilehto, josta vääristeltiin kristityille paholaisen synonyymi.

Hirven ja karhun yhtä tärkeästä asemasta kertovat myös kummankin eläimen lukuisat eufemismit ja sanankiellot:

*Hirvas, sarva, teva, tevana, peura, petra, jalopeura, isopeura, isovilja,
jänis, isojänis, pitkäkorva, pitkäjalka, metsällinen...
Ohto, oksi, kontio, kouko, kurko, misko, nalli, pöykäri, vanha,
mesikämmen, mönninkäinen, metsä, metsänäijä, metsähinen...*

Miettiessäni hirvenluiden puhdistustyön lomassa hirven ja karhun merkitystä muinaisen ihmisen mielenmaisemassa pälkähti päähäni tuottaa jatkuvasti avarampia visioita synnyttävästä aihepiiristä omaa valokuvamateriaaliani laajempi ja hienoa teemaa monipuolisemmin esittelevä näyttely. Tiesin Heikki Willamon kuvaavan hirviä kirjaansa varten ja olin nähnyt Antti Leinosen tunnelmallisia kuvia itärajan karhuista. Miksi en siis yrittäisi saada heitä osallistumaan näyttelyyn? Hirvenluuininstallaatio yhdistäisi toteuttamistavoiltaan erilaiset teoksemme taivassyntyisten olentojen asemaa kunnioittavaksi kokonaisuudeksi.

Olen jättänyt näyttelystämme pois hirvi- ja karhuaiheiset kuvani, koska ne ovat jo olleet esillä toisessa yhteydessä Vaasassa vuonna 2001.

Eero Murtomäki

"Hirven olemuksessa on jotain ikaikaista - kirveellä veistettyä kauneutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Se on taigan suurin eläin, jopa kahdeksansataakiloiseksi kasvava jättiläinen, jolla on itseoikeutettu asemansa pohjoisten kansojen mytologioissa. Sen kivikautisia kuvia on pyhissä kallioissa niin hakattuina kuin punamullalla, elämän värillä maalattuina. Sen päitä on veistetty kivistä rituaalisauvojen symboleiksi ja puusta veneiden keulakuviksi. Permiläisten taidokkaissa pronssivaluissa sillä on myyttinen merkityksensä.

Esi-isieni ikivanha suhde hirveen on kiinnostanut minua jo pitkään. Hirvi on pyynnin kohde, elämän antaja, josta saatiin lihan lisäksi suuri ja vahva vuota, suonia ompeluun, jäniteitä jousen jännittämiseen sekä luita aseiden ja työkalujen raaka-aineiksi. Mutta hirvi on vielä paljon enemmän.

Kautta pohjoisen havumetsävyöhykkeen hirvimyytit kertovat väkeväästä "jumaleläimestä". Se kantoi aurinkoa selässään tämän vuorokautisella vaelluksella, se oli shamaanien voimaeläin, heimojen ja sukujen totemistinen kantaemo, ihmisellä oli siihen syvä kohtalonyhteys. Hirvi on pyhä. Se tapettiin välttämättömyyden pakosta, mutta palautettiin tietyin menoin elämän ikuisen kiertoon.

Näyttelyn kuvat ovat osa kirjahanketta, pyhän eläimen etsintämatkaa. Vuosien aikana olen katsellut hirviä paljon, seurannut emän ja vasojen suhdetta kesästä seuraavaan kevääseen. Syksyisin olen houkutellettu kiimaisia sonneja äänelläni kuin muinainen metsästäjä. Hetkittäin olen ollut hirvenä hirvien joukossa.

Suuri eläin on tullut lähelle - kiireetön arki, jota syöminen ja makaaminen rytmittävät. Hirven majesteettiset liikkeet tekevät vaikutuksen, sen ylle kertynyt nykyajan kuona katoaa. Liikennevaarasta ja taimikkotuholaisesta tulee taas tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Hirven muinaisesta asemasta ovat kertomassa vain muutamat kivikautiset veistokset sekä kallioiden kuvat, muu on hautautunut ajan hämärään.

Ikaikaisten kuvien äärellä voi kuitenkin aistia jotain menneestä. Pyhä koskettaa, ojentaa kätensä ja kutsuu ajatusleikkiin. Hirvi ei ole muuttunut, me olemme. Hiiden karja laiduntaa yhä kesäyössä. Suuret eläimet porkkaavat luhtarantojen hämyssä, mulivat ja pärskivät kaulaansa myöten vedessä. Talvipäivänä ne purevat laihaa apettaan, makaavat pyryssä ja antavat lumen sataa päälleen.

Hirveä katsoessa voi nähdä kauas."

Heikki Willamo

Antti Leinonen (s. 1951 Kajaanissa) on vapaa valokuvaaja ja kirjoittaja, joka on kuvannut päätoimisesti luontoa 26 vuotta. Hänen kiinnostuksensa kohteena on ollut kainuulainen metsäluonto ja erityisesti suurpedoista karhu sekä ahma. Ensimmäinen karhukuva hänelle suotiin 1986. Hän on kuvittanut kaksi karhukirjaa (Suomen karhu 1991 ja Ison Karhun alla 2001).

"Karhu on kummallinen olento. Se on ehdoton pohjoisten metsien hallitsija, joka katoaa syksyllä maailmasta ja viettää piilossa puoli vuotta syömättä ja juomatta.

Karhua on aina ihmisten mielissä ympäröinyt taianomaisuus. Karhu on koettu ylivoimaiseksi mahdolltaan ja voimiltaan.

Metsissä karhukansa elää omien lakiensa mukaan salautuen halutessaan ihmisiltä suuresta koostaan huolimatta.

Karhu astuu näkyville odotettunakin yllättäen. Äkkiä se vain ilmestyy puiden välistä ja maailma tuntuu erilaiselta; se ei enää olekaan tuttu ja hallittavissa. Poistuessaan karhu vie mukanaan jotain selittämätöntä, taikavoimansa.

Portit sulkeutuvat."

Antti Leinonen